

Ditlev Tamm

FRA **FBVA**

TIL **UBVA**

Historien bag to
akronymer

Fra FBVA til UBVA

- historien bag to akronymer

Ditlev Tamm

Fra FBVA til UBVA

– historien bag to akronymer

2018

Fra FBVA til UBVA

– historien bag to akronymer

Ditlev Tamm

Alle rettigheder forbeholdes.

Mekanisk, elektronisk, fotografisk eller anden gengivelse af eller kopiering fra denne bog eller dele heraf er ifølge gældende dansk lov om ophavsret ikke tilladt uden forlagets skriftlige samtykke eller aftale med Copydan.

1.udgave, 2. oplag

Omslag: Maria Ortmann

Sats: Maria Ortmann

Trykkeri: Christensen Grafisk

ISBN: 978-87-970949-0-7

Denne publikation er udgivet af UBVA,

Udvalget til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde,

Nørre Voldgade 29, 1358 København K

Indhold

Forord	7
Hvad er UBVA?	11
Stiftelsen af FBVA	13
AS og UBVA	25
UBVA	27
Halvor Lund Christiansens formandstid	31
UBVA i 1990´erne	42
UBVA i digitaliseringens tidsalder	50
Noter	60

Forord

Denne lille bog markerer, at Udvalget til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde (UBVA) i år kan fejre sit 75-års jubilæum. Hvordan det går til, kan man læse i det følgende.

På UBVA's vegne vil jeg gerne rette en varm tak til værkets kyn-dige forfatter, professor i retshistorie Ditlev Tamm. Desuden vil jeg gerne varmt takke cand.mag. Cecilie Cederstrøm, der har udført research, redigering og transskription af interviews, og adj. profes-sor Jørgen Blomqvist, der har leveret en række organisationshisto-riske oplysninger. En varm tak skal også lyde til leder af UBVA-sekretariatet Henrik Faursby Ahlers og de tidligere UBVA-formænd, professorerne Mads Bryde Andersen, Jens Schovsbo og Mogens N. Pedersen, som har leveret vægtige bidrag til manuskriptet. Endelig en varm tak til stud.jur. Nicolai Andresen, der har vare-taget en række opgaver i forhold til rettighedsklarering og tilveje-bringelse af relevant arkivstof mm., til afdelingssekretær Birgitte Egholm Flinck for hjælp til at fremskaffe arkivalier, og til UBVA's grafiker Maria Ortmann.

Jeg har oplevet samarbejdet omkring værket som givende og inspirerende. En enkelt uenighed har vedrørt værkets *titel*. Efter mit oprindelige forslag ville en egnet titel være:

”Fra FBVA til UBVA.

Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde gennem 75 år”

Ditlev svarede, at han anså det for en i højeste grad vellykket titel. Elegant og informationsmættet. Samtidig var den velgørende fri for smarte forsøg på leflen for publikum. Han tilføjede, at man evt. også kunne gå det skridt videre at tage udgangspunkt i den måde, man navngav faglitteratur på i tidligere århundreder. En mulighed kunne f.eks. være:

”En liden skærv til det spørgsmåls opklaring, hvilke grundene kunne antages at være til, at der mod midten af det tyvende århundrede synes opvakt en interesse for videnskabsmænds og -kvinders rettigheder og materielle fornødenheder, som ledte til stiftelse af et til disse rettigheders varetagelse egnet societet, hvilket kan betragtes som en herold eller budbringer om det til den ende i 1964 etablerede af de her tilstedeværende velkendte udvalg til beskyttelse af videnskabeligt arbejde, som i dag medsamnt ovennævnte forening på sin 75 års fødselsdag under ledelse af en for sin lærdom bekendt ophavsretsforsker er genstand for Vor samlede hyldest.”

Det syntes jeg var udmærket. Så gik det op for mig, at der var tale om elegant ironi fra professorens side. Ditlev foretrak i stedet værkets aktuelle titel. Den kan måske også være fin nok.

Man kan ikke forstå sin nutid uden at forstå sin fortid. Noget, jeg forstår ekstra godt nu, hvor jeg har læst det udmærkede værk, er, hvor meget det egentlig betyder, hvilke mennesker der er involveret i de historiske begivenheder. Det gælder også, når det handler om de ophavsretlige organisationers historie, herunder Akademikerne og UBVA's.

Jeg kan i den forbindelse ærligt sige, at I skal lede meget længe for at finde mere udmærkede og fornuftige mennesker end dem, jeg nu har det store privilegium at samarbejde med i UBVA og Akademikerne. De fås ikke bedre. Det vil jeg gerne personligt takke dem alle sammen for.

Stort tillykke til UBVA med jubilæet.

God læselyst.

Morten Rosenmeier, Formand for UBVA

Hvad er UBVA?*

UBVA eller Udvalget til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde har i dag som sin hovedopgave at vejlede videnskabsmænd og -kvinder i spørgsmål vedrørende ophavsret og andre intellektuelle ejendomsrettigheder. Desuden rådgiver UBVA om forskningsetiske og -juridiske spørgsmål. UBVA har foruden en formand, der er en ophavsretsjurist, 19 medlemmer udpeget af organisationer under den organisation, som i dag hedder Akademikerne, og som tidligere har været kendt som AC (Akademikernes Centralorganisation) eller AS (Akademikernes Samarbejdsudvalg). Formanden bistås af en rådgivningsenhed samt af et sekretariat.

UBVA er et stående udvalg under Akademikerne, tidligere AC og endnu tidligere AS. Siden begyndelsen af 60'erne (og egentlig helt oprindeligt siden 1943) har UBVA og forgængeren FBVA varetaget

* Teksten bygger hovedsageligt på materiale fra UBVA's arkiv, herunder tidsskriftet *Videnskabsmanden* samt samtaler og korrespondance med personer, der har eller har haft tilknytning til UBVA. For overskuelighedens skyld og af tekniske årsager er kildehenvisninger ikke medtaget i teksten. Hvor anden litteratur er anvendt, fremgår det af slutnoterne bagerst i bogen.

akademikernes faglige, politiske og juridiske interesser i forbindelse med intellektuelle ejendomsrettigheder (immaterialrettigheder) med særligt fokus på ophavsret og patentret. Ifølge UBVA's kommissorium skal UBVA "varetage de faglige interesser vedrørende immaterialrettigheder – herunder særligt de faglitterære interesser – og de i naturlig sammenhæng hermed stående problemer for medlemmer af organisationer tilsluttet Akademikerne". Udvalget formulerer Akademikernes politik på området. Det daglige arbejde består først og fremmest i behandling af generelle og konkrete sager. De generelle sager handler bl.a. om udarbejdelse af informationsmateriale om ophavsret og patentret, deltagelse i lovforberedende arbejde samt andet udvalgsarbejde, fastlæggelse af retningslinjer for udformning af forlagsaftaler, repræsenteret i bestyrelser i en række ophavsrets-organisationer mm. De konkrete sager er mange og handler om individuel rådgivning af akademikere om spørgsmål, som falder under UBVA's område.

UBVA begyndte sin virksomhed i 1964, og forud for udvalgets nedsættelse varetoges lignende opgaver af Foreningen til Beskyttelse af Videnskabeligt arbejde (FBVA), der stiftedes i november 1943. Ændringen af navn og arbejdsform hang sammen med den organisering af akademikerne, der havde fundet sted siden FBVA's oprettelse. Foreningen til beskyttelse af videnskabeligt arbejde kom til at bestå i noget over tyve år, indtil den officielt opløstes i 1966, men allerede to år før var foreningen i realiteten ophørt med at fungere.

Foreningens formål var det dobbelte; at beskytte videnskabeligt arbejde, men også at arbejde for bedre ansættelses- og andre vilkår for især de mange løstansatte forskere. Da danske

akademikere i begyndelsen af 1960'erne organisatorisk samledes under Akademikernes Samarbejdsorganisation, AS, var det nærliggende at overdrage FBVA's arbejde til den nystiftede organisation. FBVA afløstes hermed i 1964 af UBVA. Akademikernes Samarbejdsorganisation var da ved at vokse kraftigt frem som en magtfuld varetager af akademikernes og herunder forskernes interesser, og det fremtidige arbejde for at sikre forskerne bedre vilkår knyttedes derfor naturligt til denne organisation.

Tilsammen har foreningen og udvalget under AS (senere AC og i dag Akademikerne) som dens arvtager virket i nu 75 år. Det er i den anledning, at vi her i efteråret 2018 kigger lidt på foreningens og udvalgets historie og nogle af de opgaver, som de har varetaget i de forløbne år til gavn for danske videnskabsmænd- og kvinder.

Stiftelsen af FBVA

I november 1943 etableredes en forening med navnet Foreningen til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde. De nærmere omstændigheder omkring stiftelsen af denne forening for 75 år siden kan i dag kun delvis rekonstrueres. Det er ikke lykkedes at finde materiale fra dengang med mere detaljerede oplysninger om foreningens stiftelse. Men vi ved altså så meget som, at foreningen etableres under den tyske besættelse på et tidspunkt, hvor mange anede et lyspunkt forude, og stiftelsen er et af de mange tegn på, at livet også i den periode gik videre som vanligt, eller måske snarere,

at der var tid til at tænke over nogle grundlæggende samfundsforhold, herunder de nuværende og fremtidige vilkår for danske videnskabsmænd.

Det er på sin vis bemærkelsesværdigt, at foreningen nedsattes omtrent, samtidig med at Frihedsrådet i efteråret 1943 udsendte sin velkendte pjece med den klingende titel: "Naar Danmark atter er frit", som indeholdt en række refleksioner over fremtidens Danmark, når besættelsen, som man på det tidspunkt forudså, snart ville være overstået.

Frihedsrådets pjece fra 1943. Kilde: Nationalmuseet

Der gik lidt længere tid, end man måske havde tænkt, inden befrielsen var en realitet, og en del udviklede sig siden på en anden måde, end idealisterne bag Frihedsrådets program havde fore-

stillet sig, men stadig er initiativer som disse udtryk for, at ikke mindst yngre kræfter i samfundet var opmærksomme på behov for forandringer og ville gøre en indsats for at sætte dem igennem.

Det er velkendt, at der i 1930'erne uddannedes en gruppe samfundsengagerede kandidater fra Universitetet, ofte omtalt som cand. polit'erne, som skulle komme til at sætte deres præg på udviklingen af eftertidens Danmark. De var unge, venstreorienterede og kritiske over for meget i det danske samfund, herunder den traditionelle danske tjenestemandstand, var imod uhensigtsmæssige hierarkier, og de ønskede nye og mere socialt engagerende normer for fremtidens samfund.

Det er vigtigt at holde fast i dette sociale aspekt, som også er bærende bag stiftelsen af den forening, som vi taler om her. Baggrunden for dens stiftelse og dens primære formål var at samle akademikerne og skabe noget, der kunne ligne en nogenlunde rimelig aflønning for en ofte møjsommelig indsats med at indhente ny viden og samtidig ikke mindst at forbedre vilkårene for de mange især yngre videnskabsmænd, der ikke sad i faste stillinger, og som derfor også var særlig afhængige af de ofte beskedne ekstraindtægter, som kunne opnås ved at bidrage til større samleværker eller andre former for formidling af deres forskning.

Københavns Universitet og Polyteknisk Lærestalt var stadig de dominerende højere lærestalter i forskningsverdenen. Efterhånden var også Aarhus Universitet ved at komme med, men der var endnu langt til de mange nye højere lærestalter, som vi kender i dag. Antallet af professorater ved universiteterne var ikke

stort, og muligheden for ekstern forskningsstøtte var i det store og hele indskrænket til Carlsbergfondets trods alt begrænsede midler. Andre ansættelsesmuligheder for videnskabsmænd var de få andre institutioner, vi i dag kalder sektorforskningsinstitutioner, typisk arkiver, biblioteker og museer, der heller ikke havde overskud af stillinger eller i det hele for meget at gøre godt med. Naturvidenskabsmænd havde derudover forskningsmuligheder i det private erhvervsliv, f.eks. medicinalfirmaer eller for beskæftigelse på Carlsberg laboratorium eller lignende tilsvarende private forskningssteder.

Vi befinder os i en periode, hvor antallet af danske videnskabsmænd ekspanderede, uden at der samtidig skete en tilsvarende stigning i antallet af videnskabelige stillinger på universiteter eller andre institutioner, som ansatte videnskabsmænd. Mange var henvist til forskning i fritiden ved siden af anden beskæftigelse, ofte som gymnasielærere, eller måtte som frie forskere søge at kæmpe sig igennem under vanskelige økonomiske vilkår i håb om en fremtidig beskæftigelse ved en videnskabelig institution. Det lykkedes for nogle, men andre måtte give op eller leve af forskellige deltidsjob og skriverier. Den nystiftede forenings (FBVA) første formål var da som sagt også at arbejde for bedre økonomiske vilkår for forskere, bl.a. gennem aflønning for videnskabelige artikler, hjælp til trykning af doktordisputatser og også bedre lønvilkår i almindelighed ikke mindst for time- eller deltidsansatte forskere, som ikke var i fast stilling.

Blandt stifterne af Foreningen til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde i 1943 var en af landets kendteste videnskabsmænd, arkæologen Johannes Brøndsted, der var foreningens første for-

mand 1943-47. Brøndsted havde siden 1933 ledet Nationalmuseets 1. afdeling og blev i 1941 udnævnt til professor i nordisk arkæologi og europæisk forhistorie og var dermed med til at give forhistorisk arkæologi en fremtrædende plads på Universitetet. Han virkede her som professor, indtil han i 1951 blev kendt i videre kredse som direktør for Nationalmuseet. Brøndsted var aktiv i mange faglige foreninger, og hans deltagelse i stiftelsen af FBVA er et af mange eksempler på hans stærke engagement i ikke blot vilkårene for videnskaben og videnskabsmænd, men også for sit eget fag, som i hans tid udviklede sig til, hvad vi kan kalde en art dansk "nationalvidenskab". Blandt stifterne var også ophavsretsjuristen, den juridiske professor Torben Lund, som senere en kort periode afløste Brøndsted som formand.

Johannes Brøndsted. Foto: Lars Peter Elfelt

Magnus Degerbøl i 1960 på Zoologisk Museum i Krystalgade, København. Foto: Ulrik Møhl

Også en anden museumsmand, den dengang kendte zoolog Magnus Degerbøl, der blev foreningens næstformand var med i den forskergruppe, som stod bag foreningen. Han var allerede forud for sin skoleembedseksamen i 1922 med zoologi som hovedfag blevet ansat som honorarlønnet assistent ved Zoologisk museum og i 1943 blevet bestyrer af hvirveldyrafdelingen, som han passede samtidig med en række undervisningsopgaver, bl.a. på Statens lærerhøjskole, hvor han kom til at påvirke en generation af naturfagslærere. To yderligere medlemmer af den første bestyrelse var museumsinspektør, dr.phil. Axel Steensberg og dr. Jacob Raft.

Foreningen fik en aktiv og kompetent forretningsfører med landsretssagfører Niels Alkil. Han var den, som senere for Sagfører-rådet i 1945 efter besættelsens ophør i løbet af en håndveding kunne få samlet alle de kontroversielle love, bekendtgørelser og

diverse officielle udtalelser fra besættelsestiden, som det var godt at kende til for advokater under det forestående retsopgør. Samlingen hedder "Besættelsestidens fakta" og er den dag i dag en god kilde til oplysning om meget af det, som en og anden efter besættelsen helst ikke ville stå ved. Men det er en anden historie. Det er i hvert fald værd at notere sig, at den nystiftede forening havde både fremtrædende og handlekraftige videnskabsmænd i spidsen, der alle var aktive forskere og kendte til kampen for at få en fast stilling, og hertil havde man en rigtig dygtig administrator i baghånden.

Den bedste kilde til oplysning om foreningens tidlige år er det tidsskrift, som foreningen udgav siden 1947, *Videnskabsmanden*, der foruden foreningsnyt og som regel udførlige referater af foreningens generalforsamlinger indeholder artikler af interesse for forskere af, hvad vi i dag ville kalde forskningspolitisk art. På det tidspunkt havde foreningen da også vist sin bæredygtighed og talte mere end 700 medlemmer. Berettiget til optagelse var akademikere med en eksamen fra universitetet, som udførte videnskabeligt arbejde. Antallet af medlemmer blev ikke mindst udvidet betydeligt, da en række faglige foreninger på et tidspunkt gik over til kollektivt medlemskab af foreningen. *Videnskabsmanden* blev herefter en fast institution med udgivelse af et nummer fire gange om året, og tidsskriftet er tillige kilde til mange af de oplysninger, der bringes i det følgende.

Et vigtigt felt for foreningen var fra begyndelsen forholdet til forlæggere og Den Danske forlæggerforening. Foreningens formål var at drage omsorg for, at der opnåedes en rimelig retlig og økonomisk balance mellem skaberne af de videnskabelige arbejdsresultater

og de forlæggere, industrivirksomheder og andre, hvis opgave det er at offentliggøre og udnytte disse resultater. Udarbejdelsen af faglitterære normer ved siden af skønlitterære normer var derfor en vigtig opgave. Leksikonarbejde var uhyre ringe betalt (8-10 øre pr. linje), og det lykkedes at få en vis stigning i aflønningen, men et forsøg i 1944 på at få en fast aftale med forlæggerforeningen mislykkedes. I stedet vedtoges i 1945 i foreningen en række minimumstakster til værker, artikler, foredrag mv.

Grundreglen var i den forbindelse, at man måtte tale og skrive gratis, så meget man lystede, men at eventuel betaling skulle ske efter minimumstaksterne, der dog ikke gjaldt for bøger med et oplagstal under 100. I 1947 ønskede forlæggerne en aftale med foreningen, og den fik man i 1949. Den holdt dog kun i få år, da den kort efter overraskende blev opsagt af forlæggerne til 1951. Senere forhandlinger i årene 1954-56 var resultatløse, og det endte med en ny udgave af vejledende takster i 1956.

Den Danske Forlæggerforening

Danske Forlag hedder i dag den brancheorganisation, der blev stiftet i 1906 under navnet Den Danske Forlæggerforening som en udbryderorganisation af Den danske Boghandlerforening. Bogmarkedet var stort siden de mange tekniske landvinger i 1800-årene, og boghandlere og forlæggere begyndte på den baggrund at organisere sig. Først stiftedes Den Danske Boghandlerforening i 1837, men det viste sig efterhånden, at forlag og boghandlere havde forskellige interesser. I 1917 opløstes Den danske Forlæggerforening, og

forlagene kom igen ind under Den danske Boghandlerforening, dog valgte en række større forlag som Gyldendal og forlaget Hasselbalch at stå uden for foreningen. I 1944 var der dog stort set kun forlæggere tilbage i Den Danske Boghandlerforening, som herefter tog udbryderforeningens navn Den danske Forlæggerforening.¹ I dag hedder foreningen Danske Forlag, som er medlemmernes talerør i offentligheden og ved politiske drøftelser, og tillige arbejder med spørgsmål om ophavsret, håndhævelse af rettigheder, begrænsning af konkurrenceforvridende udgiveraktivitet samt støtte til litteraturpolitiske tiltag. Foreningen varetager også forlagenes interesser i Copydan mm.² Samarbejdet mellem UBVA og de andre forfatterorganisationer og Danske Forlag under ledelse af juristen Christine Bødtcher-Hansen er i dag meget velfungerende. Danske Forlag, Dansk Forfatterforening og UBVA står således bag en vigtig vejledende standardaftale om udgivelse af videnskabelig og populærvidenskabelig litteratur.

Andre spørgsmål, som foreningen tog op var minimumstakster for oversættelses-arbejde samt dækning af udgifter ved trykning af doktordisputatser. Det var i forbindelse med doktordisputatser dengang sådan, at det påhvilede doktoranden at sørge for, at et tilstrækkeligt antal trykte eksemplarer af disputatsen forelå i god tid inden forsvaret af afhandlingen, således at offentligheden kunne gøre sig bekendt med indholdet og evt. opponenter kunne forberede sig.

Det kunne være ganske dyrt for en ung og ofte ret ubemidlet forsker, og en sag for FBVA var da også, om der kunne skaffes støtte eller udgifterne på anden måde kunne nedbringes. Skattespørgsmål var også noget man tog op, bl.a. en sag med den daværende universitetsadjunkt, senere professor, dr.jur., Ole Krarup som hovedperson, blev ført helt til Højesteret om mulighederne for at fratække udgifter til fagtidsskrifter mv. i forbindelse med doktordisputatser i indkomsten. Men her måtte man notere sig et nederlag, da retten gav skattemyndighederne medhold i, at et sådant fradrag ud over et mindre beløb som driftsudgift ikke kunne anerkendes.³

Johannes Brøndsted nedlagde formandshvervet for FBVA i 1947 og efterfulgtes af den juridiske professor Torben Lund fra Aarhus Universitet. Allerede to år efter, på foreningens generalforsamling den 28. marts 1949, hvor man kunne meddele, at der var indgået en overenskomst med Den Danske Forlæggerforening, kunne han imidlertid også annoncere, at han ønskede at fratæde som formand. Begrundelsen, som Lund gav, var, at han efter daværende departementschef i Undervisningsministeriet, Graaes pludselige død ved en skibssulykke, var blevet bedt om alene at skrive en betænkning om ophavsretten som led i arbejdet på en nordisk forfatterlov. Lund afløstes som formand af et andet af de stiftende medlemmer, Mogens Degerbøl.

Blandt de mere betydningsfulde initiativer, der i denne periode blev taget af FBVA, skal fremhæves loven om retten til arbejdstageres opfindelser. Initiativet blev taget i FBVA allerede i 1949. Loven var ment som en beskyttelseslov, som skulle afklare retstilstanden, og som var tænkt som et værn for arbejdstagerne. Lovens grundprincip var da også, at ophavsretten tilhørte arbejdstageren, men

med vigtige modifikationer. På mange måder var stiftelsen af FBVA en forløber, som varslede en udvikling i retning af en mere kritisk holdning blandt forskere til forskningsvilkårene og videnskabsmænds situation i Danmark, eller – kort sagt – stiftelsen af FBVA var en brik i spillet om en dansk forskningspolitik. Foreningen var således i begyndelsen af 1951 sammen med Danske Studerendes Fællesråd med til at arrangere en omfattende demonstration af lærere og studerende til Christiansborg for at gøre opmærksom på forholdene for videnskabsmænd og studerende. I *Politiken* kunne man læse om baggrunden for demonstrationen, som Universitetets rektor accepterede at gå i spidsen for:

”Nu går den ikke længere. Handling skal efterfølge ordene. Den landsomfattende diskussion af den påkrævede nødhjælp til dansk videnskab og danske studerende er nu udmundet i en spontan tilkendegivelse. Kort sagt: landets videnskabsmænd og studenterne fra Aarhus og København vil gå i samlet kæmpedemonstrationstog fra Frue Plads til Christiansborg fredag 2. februar.”⁴

Året før, i 1950, havde danske forskere fået en af deres egne som undervisningsminister. Det var teologen, professor Flemming Hvidberg, der i 1952 oprettede Statens Almene Videnskabsfond som et første vigtigt skridt i retning af en forbedring af forskeres vilkår. Siden 1946 havde en såkaldt Videnskabskommission arbejdet på at undersøge vilkårene for dansk forskning med henblik på at fremme den. Kommissionen havde ikke været indkaldt i årene siden 1948, men under Hvidberg kom der fra 1951 igen gang i arbejdet. I 1961 afgav kommissionen en betænkning om videnskabsmænds økonomiske vilkår.

Den øgede bevidsthed blandt akademikerne om betydningen af at stå sammen førte til en styrkelse af akademiskernes faglige organisationer. I 1950 blev AS, Akademikernes Samarbejdsudvalg, oprettet for overenskomstansatte akademikere, og et årti senere i 1961 førte den opfattelse, at de faglige akademikerorganisationers styrke var øget betydeligt, og at der var tale om en permanent og ikke midlertidig position, til en ændring i FBVA's struktur og vedtægter. Man var i FBVA på det rene med, at det for fremtiden ville være disse organisationer, som stod i centrum, når det gjaldt fastsættelsen af lønvilkårene for akademikere, og at der derfor var et delvis sammenfald med hensyn til opgaverne mellem foreningen og organisationen. Samtidig arbejdedes der på en effektivisering af arbejdet i AS, bl.a. ved oprettelsen af et sekretariat, og det måtte derfor være naturligt at overveje, om ikke "tværgående opgaver" henlagdes til AS, og herunder netop også sådanne, der vedrørte danske videnskabsmænds økonomiske forhold.

I 1961 indsattes som følge af disse overvejelser i FBVA's formålsparagraf en ny bestemmelse om, at FBVA i sit virke for at opnå rimelige lønninger og honorarer skulle deltage i det bredest mulige akademiske samarbejde. Ved samme lejlighed indsattes tillige en bestemmelse, som gjorde det muligt at oprette et sekretariatsfællesskab mellem FBVA og AS, i første omgang som en prøveordning med henblik på at konstatere, om et sekretariat under AS kunne klare opgaver som forlagsaftaler, skat-tespørgsmål, radio- og tv-takster mv. Denne ordning trådte i kraft i 1962, efter at der var oprettet et sekretariat i AS. Dette såkaldte fællessekretariat kom herefter til at varetage de "klassiske" FBVA-

opgaver, mens opgaver omkring ansattes lønforhold blev placeret i et særligt sekretariat under AS, hvor der tillige oprettedes et takst- og honorarudvalg.

AS og UBVA

AC-huset, hvor UBVA har sekretariat i dag. Foto: Maria Ortmann

Samarbejdsordningen mellem FBVA og AS viste sig at fungere godt, og i 1964 valgte man at gå et skridt videre. FBVA var medlemsmæssigt stagneret i de forløbne år, ligesom FBVA's opgaver var svundet ind, bl.a. netop derved, at AS varetog de timelønnede undervisningsassistenters løninteresser og forholdet til Danmarks Radio, og ved oprettelsen af et særligt udvalg til beskyttelse af videnskabeligt arbejde kaldet UBVA under AS i 1964 var grundlaget borte for at fortsætte arbejdet i FBVA som selvstændig organisation. I *Videnskabsmanden* (hæfte 3) fra 1964 kan man læse, at AS' repræsentantskab den 17. juni havde drøftet et for-

slag om nedsættelse af et sådant særligt udvalg til beskyttelse af videnskabeligt arbejde, som skulle behandles i de enkelte foreninger. Forslaget var udarbejdet og drøftet af AS' forretningsudvalg, bestyrelsen for FBVA og et særligt fællesudvalg mellem de to.

Et notat af 24. juni 1964 fortæller, at AS på det tidspunkt nedsatte et udvalg bestående af aktive videnskabsmænd, som betegnes som Udvalget til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde (UBVA). Det oplyses, at udvalgets medlemmer udpeges af organisationerne i Samarbejdsudvalget fortrinsvis blandt tillidsmænd, og at der som regel fra hver gruppe udpeges to, en tjenestemand og en ikke-tjenestemand. Under hensyn til ikke mindst, at dette udvalg ville tage hensyn til videnskabsmænds særlige interesser mente man derfor i bestyrelsen for FBVA, at man kunne indstille en nedlæggelse af FBVA, som krævede en vedtagelse i foreningen.

Området for det nyoprettede UBVA's arbejde var defineret som videnskabeligt beskæftigedes fagligt-økonomiske forhold og andre opgaver, der kunne fremme videnskabens kår i Danmark. Tilknytningen til den faglige organisation kom frem derved, at udvalget som i dag fremkom med forslag og afgav beretning til AS. Om formålet med udvalgets nedsættelse og som vision for fremtiden hedder det i forbindelse med oprettelsen, at AS "[...] ønsker og har til hensigt med indførelsen af denne ordning at søge videnskabsmændenes særlige interesser effektivt varetaget og forpligter sig til, for så vidt ordningen ikke fungerer tilfredsstillende, at tage spørgsmålet om en nødvendig ændring op til overvejelse".

Opløsningen af FBVA forudsatte en række beslutninger, som strakte sig over et par år, og i forbindelse med en overgangsordning varetog lægen, den kendte og aktive professor i hygiejne og socialmedicin Poul Bonnevie formandskabet for FBVA indtil opløsningen i 1966.

Der var stadig enkelte gamle sager, som skulle ekspederes. Den sidste handlede om civilingeniør Torkil Holms krav mod Lundbeck og Co. på honorar for opfindelse. Og der var også nogle problemer, som skulle afklares i forbindelse med en udgivelse på Jurist- og Økonomforbundets Forlag (nu Djøf's Forlag) af Halfdan Krag Jespersens bog om kaution. En af de sidste henvendelser til FBVA kom fra filologen A.G. Drachmann, der skrev (i et brev 6/8 1966) til FBVA, som nu var under opløsning, at "[d]et er en underlig flad fornemmelse, når man i en årrække har været medlem af en forening og så endelig har brug for den, at få at vide, at den er ophørt".

UBVA

Udvalget til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde – UBVA – har siden været et stående udvalg under akademikernes faglige organisation, først kaldet AS, så AC og nu Akademikerne, som sagt med den opgave at varetage akademikerstandens interesser i spørgsmål vedrørende ophavsret og andre former for intellektuelle ejendomsrettigheder. Om UBVA's særlige status siger sekretariatschef for UBVA Henrik Faursby Ahlers i dag:

”UBVA har en særlig status i Akademikerne, som viser sig ved, at udvalget har eget kommissorium, der med få tilpasninger er uændret siden 1961, ligesom UBVA ikke er nævnt i Akademikernes vedtægt. Formanden for UBVA udpeges af og blandt UBVA’s medlemmer, dog med den bestemmelse i kommissoriet, at AC’s bestyrelse skal godkende udpegningsen.”⁵

UBVA afspejlede i sin struktur moderorganisationen AS, som var organiseret med et repræsentantskab og et forretningsudvalg, og hver tilsluttet organisation var repræsenteret af to medlemmer af repræsentantskabet. Medlemmer af UBVA valgtes af plenum, således at der udpegedes to medlemmer af hver akademikerorganisation. Yderligere udpegedes et sagkyndigt arbejdsudvalg af plenum. Formanden for UBVA udpegedes af AS’ forretningsudvalg efter indstilling fra udvalget.

Der var nok at tage fat på for det nye UBVA, hvis arbejde strakte sig betydeligt videre end fastsættelse af faglitterære normer. Man indlod sig i de første år tillige på høring angående tillægget til Berner-konventionen om ophavsret og Pariserkonventionen om industriel retsbeskyttelse (patenter, brugsmønstre og mønstre), lov om arbejdstageropfindelser og deltog i diskussionen om et forfatterfond, som skulle fordele bibliotekspenge, tog stilling til radiomedarbejderes ret til at producere radio- og tv-stof, herunder deres og andre akademikers arbejdsvilkår og honorarer, som man alt sammen kan læse om i den række af sager af sager, der ligger i de mange kasser i UBVA’s arkiv fra de følgende årtier.

Bernerkonventionen og Pariserkonventionen

Den franske forfatter Victor Hugo, der var engageret i Association Littéraire et Artistique Internationale, var en hovedkraft bag Bernerkonventionen fra 1886, som er den første multilaterale aftale om ophavsret. Mens det angelsaksiske⁶ copyrightbegreb især omfattede de økonomiske aspekter af ophavsretten, introducerede det franske *droit d'auteur*-begreb også et ideelt eller moralsk aspekt ved ophavsretten, og denne sidste måde at betragte ophavsretten kom til at danne grundlag for Bernerkonventionen, hvis hovedprincipper var, at lande, der tiltræder konventionen, skal beskytte værker fra andre konventionslande, at værker i sig selv er beskyttet uden registrering, og at beskyttelse skal ydes på et nærmere fastsat minimumsniveau.⁷ Danmark tiltrådte i 1903 konventionen, der senere er revideret adskillige gange, senest i 1971. I 2018 har 176 lande tiltrådt konventionen. I første omgang kom det administrative hovedsæde til at ligge i Bern. Det flyttede i 1960'erne til Genève, hvor konventionen først blev administreret af BIRPI (The United International Bureau for the Protection of Intellectual Property) og i dag administreres af WIPO (World Intellectual Property Organization), der ligeledes varetager Pariserkonventionen fra 1883, som forud for Bernerkonventionen beskyttede industriel ejendomsret, således patenter, varemærker og industrielt design. Danmark tiltrådte Pariserkonventionen i 1894.⁸ Pariserkonventionen var senest igennem en større revision i 1967, som også Danmark ratificerede.

Nogle særlige regler for UBVA's virke blev vedtaget i 1965. I praksis var de vejledende, men de blev fulgt også uden overenskomst herom. UBVA's arkivkasser, som rummer generelle og konkrete sager fra de kommende år, giver et indtryk udvalgets mere principielle sager, men mest af et meget stort antal konkrete forespørgsler fra de enkelte forskere, som ønskede udvalgets vurdering af konkrete vilkår i forbindelse med honorering.

Henrik Pontoppidan om ophavsretten

Forfatteren Henrik Pontoppidan skrev i 1897 i en artikel i *Politiken*, da tiltrædelsesforhandlingerne omkring Bernerkonventionen var forlist i Folketinget, om Bernerkonventionens daværende ret kortvarige beskyttelse af forfatteren i udlandet på denne måde:

”Det er sagt, at vi sætter os selv uden for de civiliserede Samfunds Rækker ved vedblivende at begunstige det nuværende Udplyndringssystem. Men ligger der nu ogsaa i Bernerkonventionens Bestemmelser en virkelig Anerkendelse af den literære Ejendomsret? Paa ingen Maade. Blandt andet strækker jo Beskyttelsen af et Skrift sig kun over de første ti Aar efter dets Udgivelse. Efter den Tid er det offentlig Ejendom uden for Hjemlandets Grænser [...]. Endnu klarere belyses dette Forhold af en anden Bestemmelse i Konventionen, den nemlig, der gaar ud paa, at Krænkelsen af en Forfatters Ejendomsret ikke skal paatales af det Offentlige, men kun være Genstand for privat Forfølgelse. Med andre Ord: Naar en Forfat-

ter bliver bestjaalen for en gammel Hat, tager Politiet sig straks af Sagen, anstiller Jagt paa Tyven og skaffer saa vidt muligt Ejermanden Hatten tilbage. Er Talen derimod om hans literære Arbejder, bliver det hans egen Sag at udfinde Gærningsmanden og skaffe sig sin Ret. Men tydeligere kan Forfatterne da ikke stilles uden for Lovene. Og selv om man nu kan mene, at en privat Bagdør til Tyvenes og Røvernes Huler dog er bedre end slet ingen Adgang, saa er der virkelig ogsaa nogen Sandhed i de Folks Opfattelse, der siger, at Bernerkonventionens Beskyttelse i for høj Grad minder om hin sicilianske By, om hvilken det fortælles, at Politimyndighederne til Betyggelse for Borgerne lod opslaa Plakater paa Gadehjørnerne med det Forbud: 'I denne Gade er det ikke tilladt at myrde.' [...] Derfor: saa uretfærdig Folketingets Stilling overfor Forfatterbeskyttelsen end er – mon der egentlig er noget at græde over?"⁹

Halvor Lund Christiansens formandstid

Udvalgets formand i årene 1964 til 1988 var professor Halvor Lund Christiansen (1930-2016), der var knyttet til Handelshøjskolen i Aarhus, og hans underskrift findes under utallige breve, der ofte udførligt vejleder forespørgeren om retlig tvivl og giver råd om fremgangsmåden i forhold til forlæggere eller andre. Stort og småt endte på hans skrivebord. Halvor Lund Christiansen var som nybagt jurist fra Københavns Universitet i 1953 blevet ansat i Justitsministeriet. Han underviste samtidig på Københavns Universitet som manuduktør og senere lektor i retsvidenskab. Han

vandt en guldmedalje for en afhandling om forfaldsklausuler i ejer-pantebreve. Afhandlingen er så godt som hans eneste bidrag til retsvidenskaben, men den banede vejen for ham til udnævnelsen i 1963 til juridisk professor ved Handelshøjskolen i Aarhus. Den titel blev hans varemærke også da han en årrække 1974-1985 var administrerende direktør i organisationen Koda og i Koda Dramatik, som administrerede rettigheder til fremførelse af musikalske værker. En konflikt omkring Halvor Lund Christiansens dobbeltstilling som involveret i etableringen af Copydan-systemet ved siden af sin ansættelse i Koda førte til hans pludselige afskedigelse i 1985. Afskedigelsen efterfulgtes af en ubehagelig retssag om afskedigelsens berettigelse og hans pensionsforhold, som Halvor Lund Christiansen vandt og afskedigelsen kendtes uberettiget.

Halvor Lund Christiansen var en af nøglepersonerne i tidens ophavsretlige miljø. Han var medstifter af Copydan, og foruden posten som formand for UBVA bestred Halvor Lund Christiansen også en række andre bestyrelsesposter, bl.a. var han medlem af bestyrelsen for Dansk Selskab for Ophavsret, og han blev senere udpeget af handelsministeren som formand for Forbrugerkommissionen, der afgav fire betænkninger, som førte til vigtig lovgivning på forbrugerbeskyttelsesområdet, således forbrugerklagenævnelsesloven og markedsføringsloven.

Kigger man i arkivkasserne fra den tid finder man et utal af konkrete forespørgsler. Det kan dreje sig som i 1965 om fortolkning af minimumstaksterne i forbindelse med *Politikens Danmarks-historie* eller andre problemer omkring værker i mange bind, der udsendes successivt. Eller det kunne som i december 1966 dreje sig om hjælp til en sognepræst og en kapellan, som var kommet

økonomisk til kort i forhandlingerne om betaling for et værk kaldet Konfirmandens arbejdsbog, hvor UBVA ønskede vanlige honorarregler anvendt. Eller UBVA kunne – også i 1966 – i et brev til overinspektør Birket-Smith meddele, at man ikke af hensyn til gennemførelsen af UBVA's takstpolitik kunne gå med et lavere honorar end standardhonoraret for udgivelse som billigbog af hans velsælgende biografi af Knud Rasmussen. Andre sager fra 1966 handler om radio- og tv medarbejderes rettigheder, når DR afhænder programmer til udlandet. Anerkendelsen af disse rettigheder blev genstand for en højesteretsdom, og senere oprettedes Copydan-afdelingen TV til søfarende som en administrativ enhed omkring dem.

På det mere principielle plan fraråder UBVA i en skrivelse 13. oktober 1967 udarbejdelsen af fælles nordiske regler om arbejdstageropfindelser, da man finder kriterierne for usikre. Men i øvrigt spiller netop denne lov om arbejdstageres opfindelser en central rolle i UBVA's arbejde. Der er også problemer omkring forlaget Hassings værk *Verdens Geografi*, honorarer betalt af Dansk Udenrigspolitisk Selskab er for små, og der er fortsat generel usikkerhed i forholdet mellem UBVA og forlagene. Den 10. februar 1968 indskærpes forlagenes pligt til at meddele forfatterne oplagets størrelse, og den 6. juni 1968 kan man notere, at der er opnået et tilskud kr. 315.000 på finansloven til udgivelsen af doktordisputatser, som har været en af foreningens og senere udvalgets mærkesager. I 1968 diskuteres på et ordinært plenummøde den 17. maj som noget nyt momsproblemer i anledning af indførslen af denne nye afgiftsform, og der nedsættes et udvalg til at undersøge situationen omkring fotokopiering og honorering i forbindelse med udarbejdelse af grundbøger i DR

En af Halvor Lund Christiansens kæpheste var, at forlagene var styret af kommercielle interesser og på urimelig måde udnyttede og underbetalte videnskabelige skribenter. Forlagene var kapitalisterne og videnskabsmændene var de udbyttede. I forbindelse med diskussioner om de – ret beskedne takster for artikler til et planlagt nyt Salmonsens leksikon skrev han således, at FBVA var opstået "[...] i krigsårene netop med de uanstændigt lave, netop af forlagene ensidigt fastsatte takster for bidrag til leksika. Det ville derfor være sørgeligt, hvis vi efter 25 års forløb ikke er kommet længere".¹⁰ I arkivet ligger et brev fra madskribenten Mogens Brandt, der oplyser, at han af økonomiske grunde måtte undlade at være medarbejder ved leksikonværker og i øvrigt undrer sig over, at UBVA skulle have godkendt honoreringen.¹¹

Halvor Lund Christiansen var aktiv i flere ophavsretlige sammenhænge, og det kunne føre til et interessesammenfald, eller til at opgaverne blev for mange til, at de kunne overkommes, og det endte som sagt med at blive et problem. Men engagementet var der, dér hvor han virkede. Ophavsjuristen Jørgen Blomqvist, der i 1986 efterfulgte Halvor Lund Christiansen, som Kodas jurist, beskriver hans engagement således:

"[...] Og han gik også ind for en slags kollektiv forvaltning, en syndikalistisk tankegang, altså en fagforeningspræget tankegang, at man var nødt til at stå sammen for at kunne komme igennem, for hver især havde kunstnerne ikke en chance for at komme igennem og få sig en ordentlig behandling. Så det var også en af baggrundene for, at han både faldt godt til at begynde med i Koda, indtil der begyndte at komme for mange interesser ind, som man ikke kunne styre, og han brugte meget

af sin energi på at kæmpe for bedre ophavsretlig beskyttelse, bedre forståelse for den kollektive forvaltning osv. Det må også blive en del af eftermælet [...].”¹²

UBVA's gennemslagskraft synes at være ganske høj i de år. Et brev fra UBVA fører ofte til en løsning, når det gælder enkeltværker, således en Håndbog for Sygeplejersker, hvor honorarafregningen gik langsomt. Mere komplicerede spørgsmål vedrørte forfatterens ret, hvis et forlag ikke ville genoptrykke et samleværk, eller vedrørte beskyttelsen af forfatternes ophavsret, når Lademanns leksikon gik på rov blandt artiklerne i forlaget Hirschsprungs konversationsleksikon. Det kunne dreje sig om ophavsret til nogle Jean Piaget-tekster, et bidrag til tidsskriftet *Helse* udgivet af komitéen for Sundhedsoplysning, om fotografisk optryk af en disputats eller honorar til to juridiske forfattere, Ole Krarup og Jørgen Mathiasen, for udarbejdelse af en indføring i forvaltningsretten.¹³ Halvor Lund Christiansen besvarer utrætteligt al henvendelse. Ofte oplyses det i forbindelse med et råd, at den endelige afgørelse hører under domstolene. Spørgsmålene er som regel venligt formuleret, men undertiden anes en underliggende bitter strid, som i forbindelse med en forespørgsel om honorar, når en bestilt artikel ikke antages af et tidsskrift, eller når UBVA må støtte en forfatter over for en overlæge ved et psykiatrisk hospital, som hævdede, at det var hospitalet og ikke forfatteren, der havde retten til materiale indhentet ved interviews af patienter. Undertiden er der også tale om at tillade mindre honorarer end UBVA's vejledende takst. Andre sager opgiver man at tage stilling til, som f.eks. i 1973 de komplicerede ophavsrettigheder i forbindelse med musikhistorikeren Peter Ryoms fortegnelse over komponisten Vivaldis værker.¹⁴

Koda og Gramex

Koda blev stiftet i 1926 af de to brødre og musikforlæggere Asger og Svend Wilhelm Hansen. Koda er en forkortelse for komponistrettigheder i Danmark. Formålet med foreningen var at skabe et værn om komponisters rettigheder. Kodas formål var fra starten at indhente betaling for offentlig fremførelse af værker og fordeling af midlerne til rettighedshaverne, på samme måde som Copydan senere.

Gramex varetager udøvende kunstneres og pladeselskabers interesser, når musik bliver spillet i offentligheden. Indtægterne deles lige mellem hhv. kunstnerne, dvs. musikere og sangere, og pladeselskaberne.¹⁵

Koda varetager således tekstrettighederne på vegne af komponister, tekstforfattere og musikforlag, mens Gramex varetager rettigheder på vegne af pladeselskaber og udøvende kunstnere.¹⁶ Begge organisationer er godkendt af Kulturministeriet og høres i forbindelse med ny lovgivning på området.

En del besvarelser i de år er underskrevet af Henrik Norlien, der i årene siden 1968 var kontorchef i AS (og AC). Det gælder et udkast til svar på høringsanmodning fra den danske UNESCO-nationalkommission vedrørende en betænkning om videnskabsmænds status af 3. december 1973, hvor UBVA mente, at rekommandationen kunne forekomme "noget overvældende m.h.t. fremhævelse af en bestemt gruppes rettigheder og standard frem for andre medborgere". Om udkastet blev fremsendt, er uvist. Der blev i samme periode givet dispensation til Lademanns forlag for

takster i forbindelse med leksikonartikler, i januar 1975 tiltrædes honoraret for medvirken til et nyt Dansk Biografisk Leksikon,¹⁷ og i 1975 bistod UBVA også i en sag for Den danske Dyr lægeforenings overvoldgiftsret om benyttelse af en af en anden dyrlæge udarbejdede plancher i en lærebog. Man var også large, når det gjaldt en udgivelse af den danske konge Christian VIII's dagbøger og tillod, at der ikke beregnedes honorar i forbindelse med udgivelsesarbejdet. I 1979 måtte man dog nå frem til, at historikeren Albert Fabricius' enke ikke kunne kræve honorar i forbindelse med genoptryk af navneregistre til *Personalhistorisk Tidsskrift*, da registre af den art ikke ansås som ophavsretligt beskyttede. Nordlien afløstes fra 1984 og årene frem til 2000 af juristen Eva Hau, chefkonsulent, cand.jur i AC's sekretariat, som herefter var den, der sammen med formanden tog sig af udvalgets juridiske spørgsmål.

I begyndelsen af firserne behandles omkring tredive sager om året. Blandt dem er udkast til Patentloven, forhold omkring Dansk ingeniørforening, ophavsrettigheder i forbindelse med et værk om fascisme udgivet af Gyldendal, som hyppigt optræder i sagerne, en forsvunden redaktør af ugebladet *Se*, lønmodtageres opfindelser, minimumstakster, ophavsret til data ved forskning og oversætterregler. UBVA støtter i 1984 et legat og en forsker i et krav om honorar i forbindelse med udgivelse af et elevhæfte i skoleradioen, der dengang var en vigtig del af DR's oplysningsvirksomhed, og det lykkedes ved en retssag at få et passende honorar for citering i videre omfang end tilladt efter ophavsretsloven udbetalt efter en landsretsdom i 1986. En anden sag vedrørte en ingeniørs vederlag for et logo udarbejdet til Danske Bank, mens endnu en række sager handler om forfatterhonorarer.

Halvor Lund Christiansen

Om UBVA's ledende skikkelse i de første mange år, Halvor Lund Christiansen, skriver adj. professor i international ophavsret, Jørgen Blomqvist, der har arbejdet sammen med ham:

Halvor Lund Christiansen gjorde sig helt fortjent til betegnelsen en ildsjæl. Han brændte for at sikre skabende og udøvende kunstnere af alle slags bedre levevilkår gennem en stærk og effektiv beskyttelse af deres rettigheder. Af uddannelse var han jurist, og hans juridiske karriere fik god vind fra starten. I 1954 fik han Københavns Universitets guldmedalje, og vejen gik fra Justitsministeriet og Københavns Universitet til Handelshøjskolen i Aarhus, hvor han blev professor i erhvervsret i 1963.

Ved Halvor Lund Christiansens 60-års fødselsdag blev han hædret af UBVA med en buste, som blev opstillet i AC's sekretariat. Den er udført af en af de ophavsretligt meget aktive billedkunstnere, Anders Tinsbo. Busten står i dag i Center for Informations- og Innovationsret på Københavns Universitet. Foto: Nicolai Andresen

Han var imidlertid også meget orienteret mod kunst og kultur, bl.a. var hans bror den anerkendte cellist, komponist og professor Asger Lund Christiansen. Derfor er det heller ikke overraskende, at han blev engageret i UBVA's arbejde fra udvalgets start.

I 1974 sadlede han om, karrieremæssigt, og gik fuldtids ind i arbejdet for kunstnernes rettigheder. Det år blev han direktør i komponistorganisationen Koda, og allerede inden da var han blevet juridisk sekretær i musikernes og pladeselskabernes fællesorganisation Gramex. Han blev således meget bredt forankret i det ophavsretlige organisationsliv, og det var på et tidspunkt, hvor den teknologiske udvikling for alvor begyndte at gøre sig gældende. Handelsflåden ønskede videobånd til de søfarende, så de kunne følge med i, hvad der skete på hjemmefronten. Skolerne ville kunne optage skoleradio og -TV på bånd, så udsendelserne ikke kun kunne bruges i det øjeblik, de blev udsendt. Både skoler, universiteter, biblioteker og private erhvervsvirksomheder begyndte at fotokopiere i stor stil, og rettighedshaverne blev efterhånden dybt foruroligede over, at ny teknologi underminerede deres indtjeningmuligheder.

Her engagerede Halvor Lund Christiansen sig helhjertet på autorernes – altså skabernes – og de udøvende kunstners side. For ham var det afgørende, at rettighederne for netop de personer, som skabte og fremførte værkerne, skulle sikres. Det gjaldt både i forhold til brugerne af værkerne og indspilningerne, men også i forholdet til forlæggere og producenter,

som i første omgang er autorernes, musikernes og skuespillerernes samarbejdspartnere. Han havde et vågent øje for, at 'de kommercielle kræfter', som han sammenfattende kaldte forlæggere og producenter, let kunne udnytte deres erfaring og økonomiske styrke til at presse autorerne og de udøvende. Her var det nok til dels hans svaghed, at hans stærke overbevisning gjorde det svært for ham at gå diplomatisk frem, og han vandt sig ikke udelukkende venner.

Uanset dette var han primus motor i etableringen af Copydan, som netop er en fællesorganisation for autorer, udøvende kunstnere, forlæggere og producenter. Det var nødvendigt, fordi det brugerne fotokopierer eller optager på bånd, for det meste kommer fra de færdige produkter som bøger, blade, plader, film osv., hvor alle parter har været involveret og derfor normalt også har rettigheder. Her lykkedes det gennem en stor indsats fra alle sider at indgå de nødvendige kompromiser, så alle i fællesskab kunne støtte op om organisationen. Det var selvfølgelig et stort arbejde med mange medvirkende, men det er ikke forkert at sige, at Halvor Lund Christiansen gennem sin centrale placering på autorernes og de udøendes side var en hovedkraft bag organisationens stiftelse. Han var også med gennem de følgende år, hvor stadig flere forvaltningsområder kom til, og organisationen voksede til den centrale plads i dansk rettighedsforvaltning, som den har i dag.

Undervejs var han også dybt engageret i det politiske arbejde i Kasetteudvalget (senere Samrådet for Ophavsret), det oprindelige samarbejde mellem autorernes og de udøvende

kunstneres organisationer, hvor grunden til Copydan var blevet lagt. Som medlem af Kasetteudvalgets forretningsudvalg blev han også medlem af det udvalg, som fra 1976 til 1990 under professor Mogens Koktvedgaards formandskab forberedte en række mindre lovændringer og den store lovrevision i 1995. I udvalget var Halvor Lund Christiansen meget aktiv og han bidrog med både et dybt kendskab til ophavsrettens juridiske aspekter og med sin omfattende viden om den praktiske side af rettighedsforvaltning, både her i landet og internationalt.

Engagementet i Kasetteudvalget og Copydan var imidlertid også med til at koste ham stillingen som direktør i Koda. Ved en ændring af ophavsretsloven i 1985 blev der indsat en vederlagsret for ophavsretten til viderespredning af radio- og TV i kabelanlæg, og den ret kunne kun gøres gældende gennem en samlet organisation for alle rettighedshavere, altså i praksis Copydan. Kodas rettighedshavere var stærkt utilfredse med således at få frataget en del af organisationens virkeområder, og det førte til en skarp konflikt mellem Kodas råd (bestyrelse) og Halvor Lund Christiansen. Rådet mente, at han slet ikke havde varetaget Kodas interesser tilstrækkeligt. Udgangen blev, at han blev bortvist uden pension. Det førte til en retssag, som begge parter nok havde været bedst tjent med at undgå, men han fik sin pension.

I årene der fulgte, var han fortsat meget aktiv på autorernes og de udøendes side, bl.a. som procedør for en række af deres organisationer i en stor voldgiftssag, som fordelte provenuet fra kabelspredningen mellem de forskellige rettighedsha-

vergrupper. Det er en sag, som fortsat trækker dybe økonomiske spor i den danske rettighedsforvaltning, bl.a. også som grundlag for fordelingen af vederlaget for andre udnyttelser, såsom privatkopiering gennem blankmediaordningen.

UBVA i 1990'erne

Halvor Lund Christiansen forlod posten som formand for UBVA i 1988. Han afløstes for en kort periode af den juridiske professor Claus Gulmann, som var medlem af det såkaldte Kasetteudvalg, som tog stilling til og drøftede udarbejdelse af regler om ulovlig kopiering af musik til kassetter, som var blevet et stort problem for musikbranchen siden kasetteafspillerens fremgang, der gjorde det muligt for enhver at kopiere musik.

Gulmann nedlagde hvervet som formand for UBVA af arbejdsmæssige årsager efter kun et års forløb. Han afløstes i december 1989 af daværende lektor, dr.jur. Mads Bryde Andersen. Egentlig kunne man have forestillet sig, at tidens grå eminence inden for immaterialretten, professor Mogens Kockvedgaard havde været kandidat til posten. Han var medlem af UBVA og havde stor indflydelse på arbejdet og formandsvalget, men han lod det blive ved det. Formandskabet for UBVA ville næppe heller have kunnet forenes med hans position som formand for Udvalget vedrørende revision af ophavsretslovgivningen. Han anbefalede til gengæld sin energiske yngre kollega Mads Bryde Andersen til posten.

På det første møde som formand den 30. januar 1990 oplyste Mads Bryde Andersen, at han ville indkalde til møder i arbejdsudvalget efter behov, og at han ville sondre mellem principielle politiske sager og sager af ekspeditions-mæssig karakter, og blandt de principielle sager ville han lægge vægt på patentområdet, som han – med rette – fandt uopdyrket. Det lykkedes dog af praktiske grunde ikke at gennemføre en sådan arbejdsgang, og UBVA afholdt fortsat faste møder i hele Mads Bryde Andersens formandstid.

1990 kan UBVA glæde sig over en vunden retssag mod Politikens Forlag, lige som UBVA er mandatar for et af sine aktive medlemmer, historikeren, professor Jens Engberg i en sag mod Gyldendal om aflønning for medvirken til samleværker. Der udsendes pjecer om aftaleret, diskuteres honorar for medvirken i TV-udsendelser, benyttelsen af antologier i undervisningssammenhænge, patentrettigheder, benyttelse af midler fra Copydan, kopiering, TV til søfarende, forskeres ret til opfindelser m.v. Fra februar 1993 foreligger en UBVA-rapport om omfanget af udbetalte godtgørelser i medfør af lov om arbejdstageres opfindelser med konsulent i AC, Jens Mølbach, der var cand.oecon, som forfatter. Rapporten tog udgangspunkt i den opfattelse i UBVA, at de godtgørelser, der udbetales i tilfælde, hvor en ansat forskers opfindelse overdrages til en virksomhed er betydeligt lavere end dem, der almindeligvis anvendes ved licens mv.

Copydan

Copydan er en paraplyorganisation for syv selvstændige foreninger. Copydan-foreningerne er for tiden Copydan Tekst & Node (tekster og noder), VISDA (tidligere Copydan Billeder, endnu tidligere Copydan Billedkunst) (billedkunst og fotografier), Copydan Verdens TV (kabelretransmission mv. af radio/tv-udsendelser), Copydan AVU-medier (brug af audiovisuelle værker i undervisning mv.), Copydan Arkiv (digitalisering af DRs arkiv), Copydan KulturPlus (administration af "blankbåndsvederlag" opkrævet af fabrikanter og importører af medier, som kan bruges til oplagring af musik og film, jf. ophavsretslovens §§ 39 ff.). Hertil kommer Copydan Fællesforeningen, som varetager forskelle administrative opgaver for nogle af Copydan-foreningerne, bl.a. i relation til IT mv. Foreningernes centrale opgave er at opkræve penge i henhold til licensaftaler med undervisningsinstitutioner m.fl. og udbetale dem til rettighedshavere og derudover at afklare ophavsrettigheder på områder, hvor de enkelte rettighedshavere har svært ved at gøre det. Eksempelvis opkræver foreningen Copydan Tekst & Node vederlag fra uddannelsesinstitutioner til gengæld for den fotokopiering, som sker som led i undervisningen. På samme måde udbetaler det, der er i dag er Copydan Verdens TV, vederlag til ophavsmænd, hvis værker har været genstand for "kabelretransmission" foretaget af andre end de tv-stationer mv., der oprindeligt udsendte dem. Copydan-foreningerne er fællesorganisationer, dvs. at deres medlemmer er rettighedshaverorganisationer som Dansk Forfatterforening, Akademikerne, Danske Forlag, Dansk musikerforbund osv. Efter

ophavsretslovens regler om "aftalelicens" binder Copydan-foreningernes aftaler både rettighedshavere, der er medlem under Copydan-paraplyen, og ikke medlemmer.

Copydan-foreningerne er trods det fælles navn og en fælles adresse på Østerbro separate foreninger med hver deres bestyrelse, administration og økonomi. Ud over administrativ-tekniske stordriftsfordele kan fællesskabet være fordelagtigt i relation til erfaringsudveksling, networking, politisk lobbyarbejde mm. Grundlæggende er Copydan-samarbejdet velfungerende, og foreningernes samlede årsomsætning nærmer sig to milliarder kroner.¹⁸

Med i billedet af UBVA i de år hører det såkaldte UBVA-legat oprettet i Mads Bryde Andersens formandstid for midler fra Copydan, der er en paraplyorganisation for flere ophavsretlige forvaltningsorganisationer. Copydan-foreningerne opkræver vederlag til gengæld for brug af beskyttet stof i en række tilfælde, hvor de enkelte ophavsmænd og andre rettighedshavere selv har svært ved det. En del af de indkrævede midler kan ikke kanaliseres videre til bestemte rettighedshavere. Disse såkaldte "kollektive midler" fordeles mellem foreningerne, herunder UBVA. En del af midlerne anvendtes af UBVA til UBVA-legatet typisk til forskere, der ikke får honorar. En af dem, der søgte legatet var et meget aktivt UBVA-medlem, professor Jens Engberg, som havde redigeret et samleværk om den internationale arbejderbevægelse med mange kilder og relativt få redaktionelle bemærkninger. UBVA besluttede af den grund kun at imødekomme ansøgningen med halvdelen af det ansøgte beløb, og den afgørelse var Jens Engberg så utilfreds

med, at han valgte at forlade UBVA.¹⁹ Legatet blev nedlagt omkring 2008, da UBVA på det tidspunkt mente, at tiden var løbet fra det, og at der var andre mere tidssvarende måder at bruge pengene på. Mere om det senere.

Et vigtigt og stort nyt område i Mads Bryde Andersens formandsperiode var digitale rettigheder, der så småt begyndte at se dagens lys. Lademanns leksikon gik i spidsen med ønsket om at udgive en CD-rom og fik en aftale på plads med UBVA omkring honoreringen. Her fik UBVA i stedet for et samlet beløb en gang for alle forhandlet den samme procentsats på plads, som forfatteren modtog i forvejen for deres medvirken, og det viste sig at være en for forfatterne langt mere indbringende løsning. Projektet blev en bragende succes for både UBVA og Lademanns leksikon. Mads Bryde Andersen så det også som sin opgave at bryde med det sort/hvide billede af udbytende forlæggere over for fattige forfattere, der havde præget Halvor Lund Christiansens administration. Mads Bryde Andersen søgte her gennem forhandlinger, der stadig kunne være barske, mere nuancerede løsninger, der tilgodeså begge parter og ikke så forlæggerne som naturlige fjender.²⁰ I denne periode udsendte UBVA et nyhedsbrev, og der blev afholdt en række store symposier om patent- og ophavsretlige emner.

Mads Bryde Andersen havde allerede ved sin udpegning beskæftiget sig videnskabeligt med forskeres patentrettigheder, og det var derfor magtpåliggende for ham i UBVA-regi, at patentrettigheder blev taget alvorligt, således at opfinderens rettigheder sikredes bedre. Han kæmpede derfor dels for at patentrettigheder blev udnyttet i et fælles samarbejde mellem universitetet og forsker med den samme fordelingsnorm, som man dengang havde erfa-

ring med på amerikanske universiteter. Dels kæmpede han for en rimelig sikring af privatansatte AC-medlemmers vederlæggelse, når de gjorde banebrydende opfindelser. Universiteterne var forstående over for de ansattes ønsker og foreslog i den forbindelse et såkaldt tech-trans-system baseret på frivillighed.²¹ En modspiller var Forskningsministeriet, som på det tidspunkt var skeptisk over for forskerpatenter.²² Det hele endte med en ny lov i 1998 om offentligt ansatte opfinderes ret til opfindelser. I forbindelse med udarbejdelsen af denne lov viste det sig, at AC's formand havde en anden dagsorden end UBVA's formand. Som led i et forlig om nye overenskomster accepterede han, at grundreglen blev den, at opfinderens arbejdsplads havde ret til opfindelser, der blev gjort som led i tjenesten. Patentrettighederne blev som hovedregel universiteternes udelukkende ejendom. UBVA havde ikke været inddraget i disse forhandlinger, og formanden Mads Bryde Andersen mente, at UBVA dermed var blevet tilsidesat. Endnu i dag betragter Mads Bryde Andersen udfaldet af denne sag som meget utilfredsstillende for de akademikere, hvis interesser det er UBVA's opgave at varetage.

Vedtagelsen af en ny lov om opfindelser ved offentlige forskningsinstitutioner og særlig de begrænsninger, som loven medførte i denne ret, kan betragtes som et vendepunkt i UBVA's arbejde. På et vigtigt område var man ikke kommet igennem med en principiel beskyttelse af arbejdstageren, og der havde tillige havde vist sig et modsætningsforhold i interesser mellem UBVA og AC, samtidig med at der var sået tvivl om UBVA's politiske rolle. Mads Bryde Andersen valgte som følge af disse uoverensstemmelser med AC om UBVA's plads i forhold til AC at tage konsekvensen af, hvad han anså for en underkendelse af UBVA's politiske funktion

og en mistillidserklæring fra AC' s side, at nedlægge hvervet som formand for UBVA. I UBVA's nyhedsbrev, Nyt fra UBVA, fra december 1998, sammenfattede han selv baggrunden for sin beslutning, som "[...] en principiel uenighed, der er opstået mellem UBVA og AC's ledelse om, hvordan AC's politik i immaterialretlige spørgsmål skal føres [...]", og han fremhævede, at forhandlingerne om lovforslaget om forskerpatenter havde "[...] bragt på det rene, at AC's formand tilsyneladende mener, at UBVA hverken har nogen saglig eller politisk rolle at spille i sådanne forhandlinger".

Mads Bryde Andersens overraskende afgang som formand i 1998 som følge af utilfredshed var dramatisk og gav genlyd. Det blev endda drøftet, om UBVA skulle nedlægges helt. Og UBVA var efterladt i et tomrum. En periode var et af medlemmerne af UBVA's arbejdsudvalg, professor, dr. scient.pol. Mogens N. Pedersen beskikket som formand i et forsøg på at skabe ro i en overgangsfase, og det er som bekendt sjældent befordrende for aktivitetsniveauet. Det blev til hele fire år. Det var Koktvedgaard, der kendte Mogens N. Pedersen fra andre sammenhænge, der bad ham om træde til og dermed holde stolen varm, indtil en passende kandidat med speciale i immaterialret var parat. Man tænkte hermed på Jens Schovsbo. Mogens N. Pedersen tog ikke egentlige nye initiativer i sin formandstid, men valgte især at koncentrere sig om arbejdet i Copydan. I den forbindelse havde han som en mærkesag, at Copydan-midlerne så vidt muligt blev uddelt til de enkelte rettighedshavere, også i de tilfælde, hvor det kunne være vanskeligt og ressourcekrævende, og hvor der derfor efter forskrifterne for Copydans arbejde undtagelsesvis var mulighed for i stedet at bruge pengene til almene, ophavsretsfremmende formål. Selv fortæller Mogens N. Pedersen i dag: "Som 'vikar'

arbejdede jeg fint sammen med Mogens K., der som regel nøjedes med at vurdere vores indsats på den årlige 'generalforsamling' i UBVA. Jeg satte ikke nye skibe i søen, men satsede en hel del på at holde COPYDAN i ørene, når de hellere ville bruge deres store pengemidler på tant og fjas end på uddelinger til vores medlemmer "[...] Jeg havde megen glæde af arbejdet, der også gav mig masser af erfaringer, som kunne bruges, da jeg lidt senere kom til at tjene i UVVU og i et arbejdsudvalg, der ryddede op efter Bjørn Lomborg-affæren." ²³

Mogens N. Pedersen afløstes i 2003 af professor i immaterielret Jens Schovsbo, som imidlertid efter kort tids forløb forlod posten, som han anså for at fordrere mere politisk stillingtagen, end den var egentligt fagligt udfordrende.²⁴ Herefter udpegedes daværende lektor, nu professor i ophavsret Morten Rosenmeier i 2005 til formand. Han havde ikke været medlem tidligere af UBVA, men ingen af UBVA's medlemmer havde de nødvendige ophavsretlige kvalifikationer, hvilket var nødvendigt for at bestride formandshvervet, selv om det ikke blev udtrykkeligt udtrykt i regelgrundlaget for UBVA før 2011. Et af hans første initiativer var at arbejde for i højere grad at åbne UBVA udadtil bl.a. ved at foranstalte kurser i ophavsret, symposier, informationshjemmesider mm., og netop undervisningsvirksomhed, kurser og konferencer har siden været en vigtig del af arbejdet i UBVA.²⁵

UBVA i digitaliseringens tidsalder

I perioden efter årtusindeskiftet har arbejdet i UBVA undergået væsentlige forandringer i forbindelse med den teknologiske udvikling. Digitalisering og plagiering i forbindelse med digitalisering er blevet stadigt mere væsentlige emner, som har givet anledning til en eksplosion i antallet af sager om ophavsretskrænkelser. Patentsager spiller i dag en underordnet rolle, mens til gengæld underviseres ophavsret til undervisningsmateriale netop nu er blevet et vigtigt emne i forhold mellem undervisere og undervisningsinstitutioner. Om et vigtigt aspekt af dette emne og dets betydning for dem, som udarbejder undervisningsmaterialer, siger Morten Rosenmeier: "[...] hvis uddannelsesinstitutionerne pludselig overtager alle lærernes rettighederne til deres undervisningsmateriale, skaber man en tilstand, hvor man hiver det ophavsretlige tæppe væk under hele lærebogsbranchen. Traditionelt er ophavsretten til undervisningsmaterialet nemlig hos lærerne, og de kan derfor genbruge materialet i bøger udgivet på forlag uden at skulle spørge nogen. Det sker i stor stil. Størstedelen af de danske skole- og lærebøger er skrevet af undervisere, der genbruger undervisningsmateriale. Det er ikke alene med til at sikre en fortsat lærebogsproduktion af høj kvalitet på dansk. Det skaber også grobund for en velfungerende lærebogsbranche, hvor både forfattere og forlag modtager hundredvis af millioner pr. år i form af royalties og Copydan-vederlag. Men hvis uddannelsesinstitutionerne pludselig ejer undervisningsmaterialet, kan det ikke længere lade sig gøre. Det vil krænke uddannelsesinstitutionernes rettigheder."

På den anden side kan skolerne også, som Rosenmeier fremhæver, have en del i klemme, hvis e-læringsmateriale udelukkende tilhører lærerne: "[...] Mange uddannelsesinstitutioner investerer store beløb i at producere e-læringsmateriale i samarbejde med underviserne. Det kan f.eks. dreje sig om film, quizzer eller egentlige e-læringsforløb. Det giver institutionerne et naturligt ønske om at få del i retten til materialet. F.eks. må man som uddannelsesinstitution finde det uacceptabelt, hvis undervisere, der i arbejdstiden har medvirket til at producere e-læringsforløb på institutionens regning, skulle eje alle rettighederne til det. Det vil bl.a. betyde, at lærere, der får nyt job, kan forbyde den tidligere arbejdsgiver at bruge det e-læringsmateriale, institutionen selv har betalt for at få lavet, og sagsøge den og ex-kollegerne for ophavsretskrænkelser, hvis de gør det alligevel." En løsningsmodel er indgåelse af lokalaftaler, der giver skolerne del i retten til undervisningsmateriale, men lader underviserne beholde visse andre dele af rettighederne, herunder retten til bogudgivelse. Her har UBVA i de senere år spillet en aktiv rolle, og med input fra UBVA er der indgået lokalaftaler på en lang række erhvervsskoler, professionshøjskoler, universiteter mm.²⁶

Kort før Morten Rosenmeier i 2005 tiltrådte som formand, var juristen Henrik Faurby Ahlers, som siden 1992 havde været knyttet til AC's sekretariat, blevet ansat som en dynamisk leder af UBVA's sekretariat. De var begge fulde af ideer, og de to indledte et frugtbart samarbejde om, i samarbejde med UBVA, at bringe udvalget ind i det nye årtusinde. Morten Rosenmeier siger herom i dag, at vi fik: "[...] for første gang vores egen hjemmeside. Og vi fik vores eget logo. Vi fik visitkort [...] En anden ting, vi afskaffede UBVA-legatet, som indtil nu var den måde, som

var den måde, som AC's Copydan-midler blev brugt på. I stedet begyndte vi at bruge pengene på bl.a. gratis kurser om ophavsret og andre former for immaterialret, rettet både mod akademikere og andre, der havde lyst til at deltage. Desuden lavede vi informationshjemmesider, vi tæppebombede landets uddannelsesinstitutioner med ophavsretlige gå-hjem-møder, og vi opfandt det årlige UBVA-symposium, hvor vi diskuterer aktuelle ophavsretsspørgsmål på en måde, som også ikke-jurister kan få udbytte af. I det hele taget har vi i den tid, hvor jeg har haft det privilegium at være formand for UBVA, prøvet på at blive endnu mere udadvendte og kendte aktører. Vi havde i den forbindelse den store fordel, at vi kunne annoncere vores tilbud via internettet. Det kunne de ikke i gamle dage.”²⁷

Formanden Morten Rosenmeier underviser i grundlæggende ophavsret. Foto: UBVA

Om arbejdsformen i UBVA i dag, siger Henrik Faurby Ahlers: ”Da jeg overtog sekretariatsfunktionen for UBVA i foråret 2004 var udvalget opdelt i hhv. et plenum på 15 medlemmer og et arbejdsudvalg, hvor godt halvdelen af plenums medlemmer del-

tog. Plenum afholdt typisk et årligt møde, hvor der primært blev taget stilling til udlodning af UBVA-legatet til faglitterære forfattere, der ikke have fået royalty for deres værker. Arbejdsudvalget mødtes tre gange årligt hvor der blev taget stilling til en række forskellige spørgsmål inden for udvalgets kommissorium samt udarbejdet indstilling til Arbejdsudvalget vedrørende udlodning af de årlige legater. Siden da er udvalget vokset til at have 22 medlemmer. Opdelingen i plenum og arbejdsudvalg er afskaffet, da UBVA's varetagelse af forskellige opgaver er vokset i stort omfang, og udvalget mødes nu 6 gange årligt. Hertil kommer, at de midler som Akademikerne modtager fra Copydan – og som UBVA efter langvarig praksis administrerer anvendelsen af – er vokset støt. Indtil lov om kollektiv forvaltning trådte i kraft i 2016 brugte UBVA rigtig mange ressourcer på at finde akademiske rettighedshavere, som qua deres funktion som akademiske eksperter optrådte på retransmitterede TV-udsendelser (dvs. ved genudsendelser) og derfor er berettiget til at få andel i de rettighedsmidler, som Akademikerne har fået fra Copydan, men uden større succes. Midler fra Copydan blev derfor i overvejende grad brugt til kollektive formål i form af ophavsretskurser, symposier, informationsformidling, støtte til bogudgivelser inden for ophavsretsområdet osv. Som følge af den nye lovgivning fra 2016, og fordi det nu var blevet teknisk muligt, etablerede UBVA en 24/7 monitorering af en række TV-kanaler, og på den måde finder UBVA årligt omkring 2-3.000 rettighedshavere, der får udbetalt penge for deres optræden. Det vil sige, at UBVA årligt kan udbetale over 4 mio. kr. til rettighedshaverne.”²⁸

UBVA har i 2010 afgivet rapporter om unge akademikere og ophavsretten i den digitale tidsalder og i 2012 om unges normer for brug af kreative produkter på internettet. Der er også på UBVA's web-side oprettet den såkaldte UBVA's svarbank, som indeholder en række konkrete anonymiserede udtalelser og giver et retvisende billede af UBVA's praksis i det seneste årti. Antallet af sager, som UBVA afgiver udtalelser i, er steget eksplosivt, og i øjeblikket afgiver udvalget udtalelser i mellem 150 og 200 sager om året. I større, mere principielle sager afgives typisk en egentlig "UBVA-udtalelse" fra det samlede UBVA. I mere dagligdags sager sker rådgivningen via AC's sekretariat med hjælp fra UBVA's *rådgivningsenhed*. Det er en enhed bestående af universitetsjurister med ekspertise inden for ophavsret og tilgrænsende områder. Rådgivningsenheden består i øjeblikket bl.a. af professorerne Clement Petersen og Jørgen Blomqvist, der begge er førende specialister inden for ophavsret.

På UBVA's hjemmeside finder man også links til UBVA's informationshjemmeside Forskerportalen.dk, som informerer om forskningsetiske- og -juridiske spørgsmål, herunder om plagiat, ejerskab til forskning, god videnskabelig praksis mm. Desuden finder man link til UBVA's informationshjemmeside www.undervisningslovgivning.dk, der vha. tekster, film og tegnefilm informerer om ophavsretlige spørgsmål i forbindelse med e-læring. Det er også muligt at se alle UBVA-symposier som web-tv eller læse en lang række gratis publikationer om ophavsret, patentret mv. UBVA har også publiceret en række rapporter og vejledende aftaletekster, herunder vedrørende forlagskontrakter, rettigheder til forskningsdata mm.

UBVA i dag

Den tidligere opdeling af UBVA i et "plenum" og et mindre "arbejdsudvalg" er nu afskaffet, og i øjeblikket har UBVA 19 medlemmer og en formand.

De længst siddende medlemmer er uddannelseschef *Kim Kusk Mortensen* og ledende biokemiker, adj. professor *Anders Johnsen*, som har repræsenteret Dansk Magisterforening i henholdsvis 19 og 16 år. DJØFs repræsentanter er professor *Bent Ole Gram Mortensen*, professor em. *Henning Madsen*. Forbundet Arkitekter og Designere (FAOD) er repræsenteret af arkitekt *Gregers S. Gregersen* og lektor *Lars Klint*, Bibliotekarforbundet (BF) af sektionsleder *Jens Dam* og bibliotekar, chef-indkøber *Dorte Thuesen*. Gymnasieskolernes Lærerforening er repræsenteret af lektor *Peter Madsen*, der er mangeårigt medlem af GLs hovedbestyrelse, Foreningen af speciallæger af professor, prodekan *Mogens Holst Nissen* og Jordbrugsakademikerne af seniorkonsulent *Bruno Bilde Jørgensen*. Ingeniørforeningen (IDA) repræsenteres af lektor *Peter Szabo* og European Patent Attorney mv. *Niels Henrik Gregersen*, mens Pharmadanmark repræsenteres af *Marielle Dejligbjerg* og *Janni Wandahl Pedersen*, der begge er European Patent Attorneys mm. Dansk Kiropraktor Forening repræsenteres af *Henrik Wulff Christensen* og Den Danske Dyrlægeforening er repræsenteret af dyrlæge *Louise Lohse*. UBVA's alderspræsident er den kyndige afdelingsleder em. *Knud-Erik Sabroe*, udpeget af Dansk Psykolog Forening. Endelig er Dansk Journalistforbund repræsenteret af journalist og formand for den europæiske journalistorganisation *Mogens Blicher Bjerregård* og han sidder i udvalget som observatør for Dansk Journalist-

forbund. Mange af medlemmerne gør en aktiv indsats i UBVA-arbejdet, bl.a. som oplægsholdere og debattører på UBVA's symposier, leverandører af input til UBVA's informationsportaler, lærere på UBVA's kurser mm. UBVA-sekretariatet var i en årrække placeret i Akademikernes Politiske Afdeling, men blev med virkning fra 2017 flyttet til Forhandlingsafdelingen under forhandlingsdirektør Sofie Nilsson, idet UBVA i de senere år bl.a. har påtaget sig et stigende antal opgaver med at rådgive Akademikeres medlemsorganisationer ved deres forhandlinger med undervisningsinstitutioner om lokalaftaler vedr. underviseres ophavsret mm.

I de seneste år har UBVA i forbindelse med sin aktive rådgivning af forskere som mere principielle sager i 2012 været inddraget i spørgsmålet om godtgørelse til en medicinsk forsker, hvis opfindelse i forbindelse med diabetesbehandling havde en værdi af mere end to mia. kroner. Sagen afgjordes ved forlig, mens UBVA året efter frarådede en skattekonsulent, hvis rådgivning om mulighederne for at unddrage sig skattebetaling var blevet optaget til en TV-udtalelse "Skjult kamera" uden hans vidende, at gå videre med den sag. UBVA mente således, at den ophavsretskrænkelser, som den pågældende måtte have været udsat for, med stor sandsynlighed var lovlig som følge af hensyn til ytrings- og informationsfriheden. I forhold til forlæggerne er den mere forsonlige kurs, som Mads Bryde Andersen anlagde, fortsat, og samarbejdet mellem UBVA og forlæggerforeningen, Danske Forlag, der repræsenteres af direktør Christine Bødtcher-Hansen, præget af gensidig tillid og ønske om at arbejde for de bedst mulige vilkår for begge parter.

Advarsel om de store faglige og menneskelige konsekvenser af plagiat inden for videnskaben er en sag, som optager UBVA. Udvalgets formand siger herom: "[...] Plagiatsager ødelægger de impliceredes liv. Derfor har vi i UBVA tidligt prioriteret at modvirke plagiatsager. Den bedste måde at gøre det på er ved informationsindsatser, der bevidstgør folk om, hvor grænsen går mellem tilladelig inspiration og utilladeligt plagiat. Vi har holdt to plagiatsymposier i 2007-08. De ligger som webcast på ubva.dk og ses stadig af mange. Vi har også informationsmateriale på vores informationshjemmeside Forskerportalen.dk, som bruges af mange ansatte inden for universitetssektoren og forskningssektoren. Vi har desuden leveret indhold og midler til www.stopplagiat.nu, som forklarer gymnasieelever og universitetsstuderende, hvor grænserne går, vha. pædagogiske videofilm, quizzes mm. Hvis bare vores informationsindsats på plagiat-området har medvirket til at der er én plagiatsag, der ikke er blevet til noget, så har det været det hele værd." ²⁹

Fra UBVA symposium om de ophavsretlige organisationer i 2012. Foto: UBVA

UBVA fortsætter sin indsats for at sikre videnskabsmænds- og kvinders ophavsret. Men det er sværere i en digital tidsalder, der gør det let at tilegne sig andres værker, samtidig med at det kan være svært at opdage og kræver en global indsats at komme effektivt efter rettighedskrænkelser. UBVA's hjemmeside giver mange muligheder for at klikke sig ind på relevante oplysninger og er med til at formidle kendskabet til ophavsretten i Danmark.

Men alligevel er kendskabet til UBVA og udvalgtes arbejde fortsat noget begrænset. En af de mange udfordringer er da også at udbrede kendskabet til den nu 75-årige trofaste hjælper for akademikere, der ønsker at stå fast på deres ret. Det arbejdes der ihærdigt på i udvalget, og denne lille jubilæumsbog er et – om end beskedent – bidrag hertil.

Noter

- 1 Torben Weinreich: Bogmarkedet i *Historien om børnelitteratur*, 2006, Branner og Korch. [Tilgået 4/10-2018: <http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=307986>]
- 2 Fra Danske Forlags hjemmeside. [Tilgået 4/10-2018: <http://danskeforlag.dk/om-danske-forlag/indsatsomr%C3%A5der>] .
- 3 Dommen er trykt UfR 1968, s. 605.
- 4 Citeret efter Else Hansen: Professorer, studenter og polit.er. *Om velfærdsstaens universitetspolitik 1950-75*, Museum Tusulanum 2017, s. 57 f.
- 5 Fra Samtale med Henrik Fausby Ahlers.
- 6 Oplysningerne er fra professor Jørgen Blomqvist.
- 7 Fra WIPO's hjemmeside [Tilgået 16/10-2018].
- 8 Se herom Mogens Koktvedgaard: Pariserkonventionen i Den Store Danske [Tilgået 4/10-2018: <http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=138854>].
- 9 Henrik Pontoppidan: Bernerkonventionen. *Politiken*, 20. marts 1897.
- 10 Brevene findes i UBVA's arkiv.
- 11 Brev findes i UBVA's arkiv.
- 12 Fra samtale mellem Jørgen Blomqvist og Ditlev Tamm.
- 13 Fra UBVA's arkiv.
- 14 Fra UBVA's arkiv.
- 15 Fra Gramex' hjemmeside [Tilgået 4/10-2018: <http://gramex.dk/om-gramex/>].
- 16 Fra Gramex' hjemmeside. [Tilgået på: 4/10-2018 <http://gramex.dk/om-gramex/vaerd-at-vide/for-alle/gramex-og-koda/>].
- 17 Fra UBVA's arkiv.
- 18 Morten Rosenmeier i Udsen m.fl. (red.), *Festskrift til Mads Bryde Andersen, Kbh 2018*, s. 92.
- 19 Oplyst af Mads Bryde Andersen.
- 20 Samtale med Mads Bryde Andersen.

- 21 Mail af 17/10- 2018 fra Mads Bryde Andersen.
- 22 Mail af 17/10-2018 fra Mads Bryde Andersen.
- 23 Mail 8/10 2018 fra Mogens N. Petersen.
- 24 Fra samtale med Morten Rosenmeier.
- 25 Do.
- 26 Do. Sml.www.ubva.dk under "Hvad siger loven" underpunktet "Ophavsret til undervisningsmateriale".
- 27 Fra samtale med Morten Rosenmeier.
- 28 Fra samtale med Henrik Faurby Ahlers.
- 29 Fra samtale med Morten Rosenmeier.

ISBN: 978-87-970949-0-7